

Οι Ηλεκτρονικές υπηρεσίες και το προσωπικό των βιβλιοθηκών:

αυτονομία ή εξάρτηση;

Α Ν Θ Η Κ Α Τ Σ Ι Ρ Ι Κ Ο Υ

Περίληψη

Κατ' αρχήν παρατίθεται μια εκτενής αναφορά στην σημερινή εποχή των βιβλιοθηκών και ιδιαιτέρως των ακαδημαϊκών, όσον αφορά την ηλεκτρονική βιβλιοθήκη και τη διαχείριση της γνώσης. Αν υποθεθεί ότι και στη χώρα μας όπως και στον υπόλοιπο κόσμο οι λειτουργίες αυτές αντιμετωπίζονται ως εθνικά κεφάλαια που πράγματι είναι, τότε ό,τι επιβάλλεται να συμβεί είναι η στενή συνεργασία των βιβλιοθηκών και η άρρηκτη μεταξύ τους σύνδεση, προκειμένου να εξοικονομηθούν πόροι, να αποφευχθεί διπλή προσπάθεια για το ίδιο πράγμα, να κατανεμηθούν ρόλοι

και καθήκοντα, να επιτευχθεί το βέλτιστο αποτέλεσμα. Η Βιβλιοθήκη του Πολυτεχνείου Κρήτης, έχει συμπεριλάβει στην πρότασή της προς το ΥΠΕΠΘ, τη δημιουργία πυλών πληροφόρησης και ψηφιακής πληροφορίας, με σκοπό την ένταξή της στην Κοινοπραξία των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΚΕΑΒ), με την βεβαιότητα ότι το ίδιο θα συμβεί και από τις άλλες βιβλιοθήκες-μέλη. Το πιο σημαντικό κεφάλαιο για την ανάπτυξη των καινοτόμων προγραμμάτων είναι η υποστήριξη του προσωπικού να μπορέσει να αποδεχτεί τους νέους ρόλους, να υλοποιήσει τις καινοτόμες δομές και να μάθει να αλλάζει.

Εισαγωγή

Αν υποθέσουμε ότι ο κυρίαρχος ρόλος της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης είναι η ικανότητα των χρηστών να αναγνωρίζουν, να εντοπίζουν, να αποκτούν πρόσβαση και να χρησιμοποιούν την πληροφορία που αναζητούν, τότε η βιβλιοθήκη, είτε παραδοσιακή είτε ηλεκτρονική ή υβριδική, χαρακτηρίζεται από πέντε λειτουργίες:

- να παρέχει εργαλεία που καθιστούν τους χρήστες ικανούς να βλέπουν το «τοπίο της ηλεκτρονικής πληροφορίας» μέσα από τις πηγές των metadata που παρέχονται είτε άμεσα από την βιβλιοθήκη είτε μέσω πρόσβασης. **Πρόκειται για την διαδικασία αναζήτησης και εντοπισμού πηγών.** Μπορεί να αντιμετωπιστεί ως μια διαδικασία δύο σταδίων: ο χρήστης πρώτα αναγνωρίζει την πηγή, κατόπιν αναγνωρίζει την τοποθεσία που την κατέχει. Η δεύτερη διαδικασία εντοπισμού επαφίεται στην βιβλιοθήκη: ο χρήστης συμπληρώνει την φόρμα διαδανεισμού αλλά δεν εντοπίζει την τοποθεσία.

- να παρέχει εργαλεία που καθιστούν τους χρήστες ικανούς να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία που έχουν εντοπίσει ότι τους ενδιαφέρει. **Πρόκειται για την παροχή πηγών ή την παράδοση πηγών.** Σε κάποιες περιπτώσεις η παράδοση πηγών μπορεί να αποτελεί διαδικασία τριών σταδίων: ο χρήστης έχοντας ανακαλύψει ένα ντοκουμέντο πρώτα το ζητά, η βιβλιοθήκη το αποκτά και το παραδίδει στον χρήστη. Πρόκειται για την κλασική παραδοσιακή διαδικασία της βιβλιοθήκης, όπως αυτή εκφράζεται με τον διαδανεισμό ή την υπηρεσία κρατήσεων. Στο ηλεκτρονικό περιβάλλον αυτές οι διαδικασίες συνήθως είναι συνδεδεμένες.

- να παρέχει εργαλεία που καθιστούν τους χρήστες ικανούς να εκμεταλλευτούν το περιεχόμενο της πληροφορίας στην οποία τους έχει δοθεί πρόσβαση. Πρόκειται για την διαδικασία χρήσης των πηγών. Στο ηλεκτρονικό περιβάλλον τα εργαλεία περιλαμβάνουν την επεξεργασία κειμένου, τα λογισμικά λογιστικών φύλλων και βάσεων δεδομένων μαζί με τα φίλτρα και το λογισμικό ειδικής παροχίας.

- να παρέχει ίσως μέσω τρίτων, τη φυσική υποδομή και υποστήριξη των υπηρεσιών που οι χρήστες χρειάζονται για να αξιοποιήσουν τις πληροφοριακές πηγές. **Πρόκειται για την διαδικασία παροχής υποδομών.** Μια από τις λειτουργίες της ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης θα είναι η παροχή δικτυακών υποδομών, προσωπικών υπολογιστών, εκτυπωτών κλπ. Επιπλέον θα παρέχει και υποστήριξη χρήσης τους, καθώς και συμβουλευτικές υπηρεσίες.

- να παρέχει δομές και διαδικασίες μάνατζμεντ που θα εξασφαλίζουν την διαθεσιμότητα των πηγών προς χρήση, προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη αξιοποίηση των χρημάτων προς τους χρήστες. Μέρος της λειτουργίας του μάνατζμεντ είναι και οι αποφάσεις για το ποια εργαλεία αναζήτησης θα παρασχεθούν, για το πώς οι ειδικευμένες πηγές θα παραδοθούν, τοπική απόκτηση ή απομακρυσμένη πρόσβαση, και για ποια εργαλεία θα πρέπει να παρασχεθούν ώστε οι χρήστες να είναι ικανοί να αξιοποιήσουν την πληροφορία. Επιπρόσθετα, το μάνατζμεντ θα παράσχει τις διαδικασίες νομικής και οικονομικής διαχείρισης της παροχής της πληροφορίας. Το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων μπορεί να **περιγραφεί ως διαχείριση πηγών.**

Καθώς η μάθηση στοχεύει όλο και περισσότερο στην επίλυση προβλημάτων παρά στην απόκτηση της γνώσης για την γνώση και καθώς η γνώση παλιώνει όλο και πιο γρήγορα, κάποια θέματα τίθενται, όπως:

1. Δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν οι ανάγκες σε πληροφόρηση οπότε το μοντέλο της πρόσκτησης κατά περίπτωση (Just-in-Case) αντικαθίσταται από εκείνο της πληροφόρησης κατά τον χρόνο αιτήσεως (Just-in-Time), γεγονός που απαιτεί την δυνατότητα πρόσβασης σε πηγές μάλλον, παρά στην απόκτηση αυτών, με ταυτόχρονη καταγραφή των προφίλ των αναγνωστών και προσωποποίηση της πληροφόρησης.

2. Η χρήση πληροφόρησης στα μαθήματα είναι περισσότερο δυναμική, οπότε οι καθηγητές θα πρέπει να ανταποκρίνονται γρήγορα στις απαιτήσεις και

3. Σημαντική μερίδα της πληροφορίας δεν εκδίδεται κατά τον παραδοσιακό τρόπο και μπορεί να είναι εφήμερη (web σελίδες).

Για όλους αυτούς τους λόγους αλλά και επειδή οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης ενοποιούνται και ολοκληρώνονται, οι βιβλιοθηκάριοι συμμετέχουν στην δημιουργία των μαθημάτων. Είναι αυτοί που φέρνουν τις νέες πηγές πληροφόρησης και ίσως και νέα μαθησιακά εργαλεία και εφευρίσκουν τρόπους με τους οποίους η χρήση της βιβλιοθήκης μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της μάθησης.

Η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας με ενιαία και δομημένη εμφάνιση (Uniform user interface) του υλικού θεματικά, όσο αυτό είναι επιτρεπτό από την τεχνολογία και τα λογισμικά και όσο αυτά είναι συμβατά μεταξύ τους, εμφανίζεται

ως αναγκαιότητα πια. Έτσι, αν ο αναγνώστης ενδιαφέρεται για κάποιο θέμα, να μην υποχρεούται να αναζητά σε διαφορετικά αρχεία και λογισμικά το υλικό του αλλά να διευκολύνεται από την ενιαία αναζήτηση. Τούτο προϋποθέτει αφενός την τήρηση των διεθνών προτύπων αφετέρου δε, την καταλογογράφηση και ταξινόμηση των ηλεκτρονικών πηγών, πράγμα αμφιλεγόμενο στη διεθνή βιβλιογραφία, διότι όπως υποστηρίζεται μοιάζει σαν να περνάει όλο το διαδίκτυο μέσα από τον OPAC. Παρόλο που αναγνωρίζουμε τον όγκο εργασίας μιας τέτοιας απόπειρας, δεν μας βρίσκει σύμφωνους η στάση αυτή. Αν συζητάμε για ψηφιακές συλλογές και για ενιαία αναζήτηση και εντοπισμό, συζητάμε πρωτίστως για δομημένη και προτυποποιημένη οργάνωση του υλικού. Και τούτο γίνεται μόνο με την καταλογογράφηση και την ταξινόμηση. Αν τα μέχρι σήμερα πρότυπα που δημιουργήθηκαν για τις έντυπες συλλογές δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες του σύγχρονου υλικού, αυτό είναι ένα θέμα προς εκτενή συζήτηση και διεθνή προβληματισμό, αλλά δεν είναι της παρούσης.

Όπως φαίνεται, η ταχεία ανάπτυξη των ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης έχει αλλάξει τη φύση της προσφοράς της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης μέσα σε λίγα χρόνια. Οι ηλεκτρονικές πηγές μπορούν να παίξουν πολλούς από τους παραδοσιακούς ρόλους που οι βιβλιοθήκες κατείχαν, ιδιαίτερα στην περιοχή των δεδομένων, των περιοδικών και των νέων μέσων όπως οι σελίδες του Web.

Όμως, υπάρχει σχεδόν παγκόσμια αποδοχή ότι οι παραδοσιακές μορφές, έντυπο, ακουστικό, οπτικό υλικό, θα συνεχίσουν να παίζουν σημαντικό ρόλο στο σύνολο των υπηρεσιών που οι χρήστες

απαιτούν. Εδώ εμφανίζεται το περιβάλλον της υβριδικής βιβλιοθήκης (hybrid library) που μπορεί να αντιμετωπιστεί σαν το νέο μοντέλο υπηρεσιών που συνθέτει μια ολοκληρωμένη και ενοποιημένη παροχή υπηρεσιών.

Στο νέο ηλεκτρονικό μαθησιακό και πληροφοριακό περιβάλλον, οι βιβλιοθήκες μοιραία μεταστρέφονται στη διαχείριση της γνώσης (knowledge management) και οι βιβλιοθηκάριοι στους διαχειριστές αυτής.

Η διαχείριση της γνώσης (knowledge management) είναι μια απόπειρα συγκέντρωσης, κωδικοποίησης, οργάνωσης, αποθήκευσης και πρόσβασης στη γνώση ή του πνευματικού κεφαλαίου που ανήκει σε έναν οργανισμό ή σε μια εταιρεία.

Οι βιβλιοθηκονόμοι, οι ειδικοί δηλαδή στην συλλογή, κωδικοποίηση, οργάνωση, αποθήκευση και παράδοση της πληροφορίας, σήμερα καλούνται να εφαρμόσουν τις δεξιότητές τους ακόμη και στην γνώση των εταιρειών.

Μετακινούμενοι από ένα περιβάλλον όπου βρίσκουν γεγονότα και πληροφορία για τους χρήστες σε ένα ρόλο παροχής γνώσης όπως τον αντιλαμβάνονται οι τελευταίοι, οι βιβλιοθηκάριοι ζουν μια δραματική αλλαγή και πρόκληση που τους μεταβάλλει σε διαχειριστές (manager) της πληροφορίας.

Οι χρήστες των πληροφοριών μπορούν να έχουν πρόσβαση σε έναν αυξανόμενο αριθμό πληροφοριακών προϊόντων από τον υπολογιστή τους, μέσω μίας κεντρικής πηγής που διαθέτει ποικιλία υλικού, όπως κεφάλαια βιβλίων, άρθρα περιοδικών, εικόνες, βίντεο και ήχο, best practices, οικονομικά και χρηματοοικονομικά στοιχεία, στατιστικές, πληροφορίες για την βιομηχανία και την παραγωγή κλπ.

Ο χρόνος είναι ώριμος για τους επαγγελματίες της πληροφόρησης να προχωρήσουν ως οδηγοί της πληροφορίας, δάσκαλοι και σύμβουλοι σε όσους αναζητούν την γνώση και την πληροφορία όπου και όποτε την χρειάζονται, συνεργαζόμενοι με άλλους επαγγελματίες της πληροφόρησης.

Ό,τι έχει φανεί καθαρά από τα ανωτέρω είναι σταδιακά ολοκληρωτική εξάρτηση των βιβλιοθηκών από εξωτερικούς του οργανισμού της φορείς, όπως οι συγγενείς θεματικά βιβλιοθήκες, οι εκδότες, οι παραγωγοί ηλεκτρονικών πηγών κ.α., προκειμένου να καταστεί δυνατή η αποτελεσματικότερη και πληρέστερη εξυπηρέτηση του αναγνωστικού κοινού.

Εξάρτηση που θα εξακολουθήσει και θα οδηγήσει σε συνεργασίες τοπικού, περιφερειακού, εθνικού ακόμη και διεθνούς επιπέδου, προκειμένου να αποφευχθούν αδιέξοδα που είτε αγνοφαινούνται είτε έχουν ήδη εμφανιστεί σαφώς, μιλά για τις οικονομικές απαιτήσεις των διανομέων της γνώσης και της πληροφόρησης και που οδηγούν τις βιβλιοθήκες στη λύση της δημιουργίας πηγών πληροφόρησης και γνώσης.

Έχει σημασία να τονιστεί εδώ ότι όσα έχουν προηγηθεί δεν περιορίζονται στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες. Κάθε είδους βιβλιοθήκη έχει το δικό της κοινό που χρειάζεται ταχεία, σύγχρονη, ενιαία πληροφόρηση: οι δημοτικές τις επιχειρήσεις, οι ειδικές τους επαγγελματίες του οργανισμού που ανήκουν, οι σχολικές τους εκπαιδευτικούς και εκπαιδευμένους.

Το Πολυτεχνείο Κρήτης και ο τρέχων προγραμματισμός του

Πύλες Πληροφόρησης

Η βιβλιοθήκη πύλη είναι μια διαδικασία που παραδίδει υπηρεσίες στον χρήστη και δεν είναι χώρος. Είναι κατανεμημένη και αποκεντρωμένη όσο και το υπολογιστικό σύστημα του κάμπους. Η πρόσβαση στον κατάλογο δεν γίνεται πια για την παραγγελία και την παραλαβή του υλικού, αλλά για υπηρεσίες όπως:

1. Φόρτωμα πληροφοριακών ενοτήτων, όπως *metadata* πράγμα που χρόνια τώρα εφαρμόζουμε,
2. Υπηρεσίες τρέχουσας ηλεκτρονικής ενημέρωσης,
3. Παγκοσμίως εφαρμόσιμα προφίλ αναζήτησης, όπως η θεματική ανάλυση και η καταλογογράφηση,
4. Μεταφορά ηλεκτρονικών ντοκουμέντων πλήρους κειμένου,
5. Εργαλεία πλοήγησης, και
6. Ηλεκτρονικοί οδηγοί, αναπτυγμένοι ως ένα βαθμό σήμερα στις ιστοσελίδες.

Η δημιουργία πυλών σχετικών με τα μαθήματα και την έρευνα στο Ίδρυμα, δεν μπορεί να είναι εξαντλητική όσον αφορά τα θέματα, αλλά επιλεκτική. Οι θεματικές κατηγορίες θα ήταν δόκιμο να καταμεριστούν μεταξύ των βιβλιοθηκών-μελών της ΚΕΑΒ, προκειμένου να επιτευχθεί εξοικονόμηση πόρων και εργασίας με την μέγιστη δυνατή συλλογή πηγών. Το επιλεγμένο υλικό θα υποβληθεί σε βιβλιοθηκονομική επεξεργασία και θα διατεθεί στα μέλη της κοινοπραξίας. Πέραν των γνωστικού περιεχομένου πηγών, πληροφοριακές σελίδες θα συμπεριληφθούν, όπως πανεπιστημίων και βιβλιοθηκών που παρέχουν ειδικές υπηρεσίες σε απομακρυσμένους φοιτητές, οργανισμών και

ενώσεων, ερευνητικών προγραμμάτων, λίστες συνομιλιών μέσω ηλεκτρονικών ταχυδρομείων και ομάδων κοινού ενδιαφέροντος, συνεδρίων, on-line άρθρων, βιβλίων και εργασιών, περιοδικών, τεχνολογίας της πληροφορίας και της απομακρυσμένης εκπαίδευσης, οδηγών των πηγών απομακρυσμένης εκπαίδευσης και Internet, βιβλιογραφικών πηγών σχετικών με τις πηγές των βιβλιοθηκών και της πληροφόρησης πάνω στα ειδικά θέματα. Απαιτείται η παρακολούθηση σε μηνιαία βάση της εγκυρότητας της σύνδεσης.

Ψηφιακές

Από τους σκοπούς της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης, όπως τους όρισε το 1995 η ARL, φαίνεται να πρόκειται για εθνική υπόθεση:

- η επίσπευση της συστηματικής ανάπτυξης σε επίπεδο συλλογής, αποθήκευσης και οργάνωσης της πληροφορίας και της γνώσης σε ψηφιακή μορφή,
- η προώθηση της οικονομικής και αποτελεσματικής παραλαβής της πληροφορίας σε κάθε τομέα της κοινωνίας,
- η ενθάρρυνση συνεργατικών προσπαθειών που επηρεάζουν την επένδυση σε ερευνητικές πηγές, σε υπολογιστικά και επικοινωνιακά δίκτυα,
- η ενδυνάμωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ ερευνητικών, επιχειρηματικών, κυβερνητικών και εκπαιδευτικών κοινοτήτων,
- η ανάληψη διεθνούς πρωτοποριακού ρόλου στην γένεση και στην διάχυση της γνώσης σε περιοχές στρατηγικής σπουδαιότητας για την χώρα,
- η συνεισφορά στις δια βίου εκπαιδευτικές ευκαιρίες των πολιτών.

Είναι πασιφανές ότι και εδώ όπως και στις πύλες, δεν είναι δυνατόν ένα

αποτέλεσμα ουσιαστικό και χρήσιμο να απορρέει από ένα μόνο φορέα. Οι δράσεις που το Πολυτεχνείο Κρήτης προτίθεται να αναλάβει αφορούν:

- Ψηφιοποίηση της γκρι βιβλιογραφίας του Ιδρύματος και ένταξη αυτής στην αντίστοιχη βάση της ΚΕΑΒ. Το έργο που θα περιλαμβάνει τις εργασίες της καταλογογράφησης και ταξινόμησης, υπόκειται στις διατάξεις για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και λαμβάνει όλα τα τεχνολογικά μέτρα που απαιτούνται για την πρόληψη ατυχών περιστατικών. Παράλληλα, θα επιδιωχθεί συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς γκριζας βιβλιογραφίας.
- Διάθεση, μέσω και της ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης, του εκπαιδευτικού υλικού που διατίθεται ηλεκτρονικά από τους καθηγητές του Ιδρύματος. Δημιουργία ψηφιακού υλικού για κάποια μαθήματα που προσφέρονται στο Ίδρυμα.
- Ψηφιοποίηση οπτικοακουστικού εκπαιδευτικού υλικού και ενσωμάτωσή του στη συλλογή της βιβλιοθήκης με τεχνική επεξεργασία και σύνδεση της ηλεκτρονικής του διεύθυνσης με τον ΟΡΑC.
- Συνδρομές σε ηλεκτρονικά περιοδικά και η τεχνική επεξεργασία τους. Τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής αντί της έντυπης μορφής είναι η ταχύτητα στην ενημέρωση, η εξοικονόμηση εργατο-ωρών κατά την επεξεργασία του υλικού, η εξοικονόμηση χώρου αποθήκευσης, η εξοικονόμηση πόρων σε περίπτωση που περισσότερες της μιας βιβλιοθήκες ενδιαφερθούν για το ίδιο υλικό και κυρίως η εξυπηρέτηση των αναγνωστών 24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα, αφού έχουν πρόσβαση από το γραφείο τους.
- Αναζήτηση της δυνατότητας στη πρόσβαση σε ηλεκτρονικά βιβλία αντί της απόκτησης του έντυπου, σε περίπτωση διδακτικών εγχειριδίων. Η αναζήτηση που είναι μια αλληλεπιδραστική συμπεριφορά καθιστά το φοιτητή ικανό να χρησιμοποιεί το κείμενο (του οποίου οι αναθεωρήσεις είναι άμεσες και συχνότερες από αυτές στο έντυπο) με την ταυτόχρονη υποβοήθηση από γλωσσάριο όρων, σχετικών έγκυρων ιστοσελίδων, πληροφοριακού υλικού. Τούτο προαπαιτεί την συμμετοχή της βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία και την συνεργασία του καθηγητή με τη βιβλιοθήκη, προκειμένου να εμπλουτιστεί η εκπαιδευτική διαδικασία με το αναγκαίο υλικό και να υποστηριχτεί η μελέτη του φοιτητή.

Συνεργασίες της Βιβλιοθήκης

Από τα ανωτέρω, είναι σαφές ότι σήμερα περισσότερο από ποτέ οι βιβλιοθήκες καλούνται να αποτελέσουν το κέντρο του χώρου στον οποίο ανήκουν και να επικοινωνήσουν εποικοδομητικά με το περιβάλλον τους. Έτσι, μια σειρά συνεργασιών σε διάφορα επίπεδα έχουν προγραμματιστεί να επιδιωχθούν, από την κατανόηση και μόνο του γεγονότος ότι οι βιβλιοθήκες στην εποχή του Internet, στην εποχή της πληθώρας των πηγών και της αμεσότητας της πληροφόρησης, είναι περισσότερο ελλιπείς από ποτέ.

- Συνεργασία με τα τμήματα για την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού υλικού, διδακτικού, πληροφοριακού, ενημερωτικού κλπ. Η στενή συνεργασία της βιβλιοθήκης με τα τμήματα είναι το κλειδί για την αποδοτικότερη και αποτελεσματικότερη σε σχέση με το οικονομικό κόστος έκβαση του προγράμματος. Οι

βιβλιοθηκάριοι θα πρέπει να επιτύχουν καλύτερη κατανόηση της διδακτικής διαδικασίας στο σύνολό της και θα πρέπει να πείσουν για την θετική συμβολή τους.

- Συνεργασία των βιβλιοθηκών σε περιφερειακό επίπεδο μπορεί να επιδιωχθεί για την εξυπηρέτηση του κοινού, προκειμένου να επεκτείνουν το δανειστικό τους κοινό και στο ακαδημαϊκό και εκπαιδευόμενο κοινό των άλλων ιδρυμάτων της περιοχής και να εξοικονομήσουν πόρους από την απόκτηση υλικού. Η βιβλιοθήκη του Πολυτεχνείου Κρήτης ήδη εξυπηρετεί το Παράρτημα Χανίων του ΤΕΙ Κρήτης, καθώς επίσης και το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων. Είναι δε ανοιχτή στην συνεργασία με κάθε άλλη βιβλιοθήκη, της οποίας τα επιστημονικά ενδιαφέροντα συμπίπτουν.
- Συνεργασία σε επίπεδο εθνικό, για την συγκρότηση της συλλογής, κυρίως ηλεκτρονικών πηγών, όπως συμβαίνει σήμερα με την ΚΕΑΒ. Τα ιδεατά πανεπιστήμια παρέχουν ηλεκτρονικό υλικό πλήρους κειμένου για τα μαθήματα, τούτο όμως δεν υποκαθιστά την φυσική βιβλιοθήκη που ο ρόλος της και η συλλογή της αφορά όχι μόνο το διδασκόμενο υλικό, αλλά υλικό που μπορεί να διδαχτεί στο μέλλον, που μπορεί να χρειαστεί σε νέα μαθήματα, στην έρευνα και που αποτελεί εθνικώς και διεθνώς αναγνωρισμένο υλικό πάνω στα θέματα της βιβλιοθήκης, επιλεγμένο από το προσωπικό της ή από τους ερευνητές. Αυτή ακριβώς η επιλογή υλικού αποτελεί και την εναπομείνασα ανεξαρτησία της. Επομένως και επειδή είναι αδύνατον να ψηφιοποιηθεί το υπάρχον υλικό, η χρήση των ηλεκτρονι-

κών πλήρους κειμένου βιβλίων και περιοδικών θα αυξάνει διαρκώς. Η λύση που έχει βρεθεί για το κενό αυτό είναι η εξειδίκευση κάθε πανεπιστημίου σε κάποιο μάθημα και η παραπομπή των φοιτητών σε αυτό, με την προϋπόθεση ότι τα πανεπιστήμια συνεργάζονται μεταξύ τους. Η άριστη προσέγγιση θα ήταν η διασύνδεση του πανεπιστημίου με μια βιβλιοθήκη καλά οργανωμένη στις υπηρεσίες εκτός κάμπους με την απαραίτητη χρηματοδότηση.

Κοινοπραξίες

Έχει αποδειχθεί διεθνώς ότι οι κοινοπραξίες είναι το μέλλον των βιβλιοθηκών. Το έργο των κοινοπραξιών είναι πολλαπλό και πολύπλευρο, όμως για την μελλοντική τους θεώρηση είναι απαραίτητο να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη του μανάτζμεντ στις βιβλιοθήκες και στην ανάπτυξη του προσωπικού.

Οι κοινοπραξίες αποτελούν σημαντικό παράγοντα διανομής και συνεργασίας πηγών, κυρίως όμως ειδικών, αφού στην οργάνωση συνεργατικών δραστηριοτήτων, επιστρατεύεται προσωπικό από όλους τους συμμετέχοντες οργανισμούς.

Όμως η μεγάλη συμβολή θα είναι η βοήθεια προς τις Βιβλιοθήκες να μάθουν διαχείριση πόρων και αξιολόγηση πηγών.

Οι κοινοπραξίες χρειάζεται να αναπτύξουν νέα προγράμματα συμβουλευτικής, εξάσκησης και υπηρεσιών που να προλαμβάνουν και να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μελών Βιβλιοθηκών. Οι υπηρεσίες των κοινοπραξιών πάνω απ' όλα θα πρέπει να διαχειρίζονται την αλλαγή.

Σήμερα η συνεργασία είναι στρατηγική και όχι πια λειτουργική και τούτο

αποδεικνύεται από την δημιουργία των κοινοπραξιών. Τέσσερα είναι τα στοιχεία που καθιστούν την συνεργασία μεταξύ των Βιβλιοθηκών στρατηγική: η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της κοινωνίας, η περιφερειοποίηση των χωρών, η αύξουσα περιπλοκή του περιβάλλοντος και η ανάγκη επιβολής στην αδράνεια. Άρα, μπορούμε να μάθουμε ότι δουλεύοντας μαζί, μαθαίνουμε μαζί.

Κάποιες πρακτικές που έχουν ήδη ακολουθηθεί από κοινοπραξίες, προκειμένου να βοηθηθούν οι βιβλιοθήκες για να αντιμετωπίσουν την αλλαγή και οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν ως ένα πρόγραμμα στόχων για την προοπτική των συνεργασιών, είναι οι εξής :

- Δημιουργία προτυποποιημένου σχεδιασμού και προγραμματισμού υπηρεσιών. Κάθε βιβλιοθήκη που υφίσταται την διαχείριση της αλλαγής, που αναπτύσσει ένα πρόγραμμα υπηρεσιών προς τους χρήστες ή που δημιουργεί ένα πρόγραμμα καταγραφής των υπηρεσιών δεν θα έπρεπε να χρειάζεται να αρχίζει τη διαδικασία από την αφετηρία. Οι περισσότερες βιβλιοθήκες χρειάζονται βοήθεια για να μάθουν πώς να καταλογίζουν τις ανάγκες, πώς να κάνουν την στατιστική ανάλυση, τις εκτιμήσεις των χρηστών, την εστίαση των ομάδων και τις μελέτες παρατήρησης. Θα άξιζε πολύ αν κάθε κοινοπραξία ανέπτυξε ένα γενικευμένο πρόγραμμα benchmarking που θα εφαρμόζεται σε κάθε βιβλιοθήκη, συγκρίνοντας τις εμπειρίες της από το πρόγραμμά της με τις εμπειρίες των άλλων.
- Παροχή εκπαίδευσης και συμβουλευτικής σε αναδυόμενες περιοχές τις οποίες οι βιβλιοθήκες πρέπει να κατανοούν προκειμένου να διαχει-

ρίζονται την αλλαγή και τα νέα προγράμματα. Οι κοινοπραξίες μπορούν να παίξουν έναν ανεκτίμητο ρόλο σ' αυτό. Τέτοιες περιοχές είναι η αξιολόγηση ηλεκτρονικών συλλογών, η διαχείριση της γνώσης, μανάτζμεντ ασφάλειας και ρίσκου, σχεδιασμός Web, ανάλυση διαδικασίας κ.α.

Βεβαίως, η διαδικασία της αλλαγής επηρεάζει τις κοινοπραξίες όσο οι βιβλιοθήκες - μέλη αλλάζουν, αλλά ισχύει και το αντίστροφο. Πρόκειται ουσιαστικά για μια διαρκή, αέναη διαδικασία όπου οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ μελών και ομάδων είναι συνεχής και αδιάλειπτη.

Εκπαίδευση προσωπικού

Πώς να αναπτυχθούν και να υλοποιηθούν όλα τα ανωτέρω, αν το προσωπικό δεν είναι σε θέση να αναπτύξει και να υλοποιήσει και να υποστηρίξει τα προγράμματα. Η εκπαίδευση του προσωπικού της Βιβλιοθήκης πρέπει να στοχεύει:

- στις σύγχρονες μορφές συλλογής και οργάνωσης υλικού (υβριδικές, ψηφιακές βιβλιοθήκες),
- στην εξυπηρέτηση του κοινού,
- στην απομακρυσμένη εξάσκηση και εκπαίδευση των χρηστών,
- στην απομακρυσμένη μάθηση,
- στο σύγχρονο μανάτζμεντ των βιβλιοθηκών και
- σε θέματα αποτίμησης και αξιολόγησης βιβλιοθηκών.

Επίλογος

Καινοτομία, η προϋπόθεση της επιβίωσης

Οι τεχνολογικές αλλαγές αποτελούν καινοτομία στον εργασιακό χώρο. Όμως οι καινοτομίες στην τεχνολογία, χρειάζεται να συνοδεύονται και από την οργανωτική αλλαγή και την καινοτομία στην δια-

δικασία εκτέλεσης των λειτουργιών. Η καινοτομία δεν εφαρμόζεται μόνο σε κύριες λειτουργίες, αλλά και κυρίως σε επιμέρους εργασίες που με την χρήση κατάλληλων εργαλείων και την μελέτη των επιμέρους διαδικασιών, μπορεί να ανακαλυφθεί η καταλληλότερη και οικονομικότερη πρακτική, έναντι της μέχρι σήμερα χρησιμοποιούμενης.

Δύο είναι οι κρίσεις που οι βιβλιοθηκάριοι πρέπει να μπορούν να κάνουν για την λειτουργία μιας βιβλιοθήκης: η αποδοτικότητά της και η αποτελεσματικότητά της:

- Είναι μια βιβλιοθήκη αποτελεσματική όταν πληρεί όλους τους σκοπούς για τους οποίους υπάρχει; (π.χ. εξυπηρέτηση αναγνωστών) και
- Είναι μια βιβλιοθήκη αποδοτική εάν πληρεί τους στόχους της με τις ελάχιστες πηγές;

Είναι γενικώς αποδεκτό στην πράξη σήμερα, ότι προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα, να επιτευχθεί η υπεροχή και να εξασφαλιστεί η ικανότητα επιβίωσης, πρέπει οι διευθυντές των βιβλιοθηκών σε πλήρη συνεργασία με το προσωπικό, να αναπτύξουν συνειδητές και σαφείς διαδικασίες στην οργανωτική αλλαγή. Υπάρχει η αίσθηση ότι απαιτούνται επενδύσεις σε τεχνολογική καινοτομία και οργανωτική αλλαγή με σκοπό την συνύπαρξή τους.

Η καινοτομία σαν διαδικασία εκπληρώνει την αύξηση της παραγωγικότητας και την μείωση του κόστους. Δεν είναι μια γραμμική διαδικασία, αλλά μάλλον ένα σύστημα αλληλεπιδράσεων, ένα πήγαινε έλα, μεταξύ διαφορετικών λειτουργιών και διαφορετικών παιχτών, των οποίων η εμπειρία, η γνώση και η τεχνογνωσία είναι αμοιβαία επανατροφοδοτούμενη και

συσσωρευτική.

Ό,τι χρειάζεται είναι, οι βιβλιοθηκάριοι να αποκτήσουν την παιδεία να δέχονται και να αναζητούν και οι ίδιοι να εφαρμόσουν την καινοτομία στην καθημερινή τους πρακτική και αυτό είναι αποτέλεσμα τόσο του μανάτζμεντ των βιβλιοθηκών, όσο και της εκπαίδευσης βιβλιοθηκάρων και των διευθυντών των βιβλιοθηκών. Χρειάζεται να μάθουμε να αλλάζουμε και να μάθουμε να μαθαίνουμε.

Βιβλιογραφία.

1. Anglada (1999): Working together, Learning together: the Consortium of Academic Libraries of Catalonia. *Information Technology and Libraries*, September, σελ. 139-144.
2. ARL (1995): ARL (1995): Definition and Purposes of a Digital Library. October 23, 1995. 2 σελ. At <http://sunsite.berkeley.edu/ARL/definition.html>. Τελευταία διαμόρφωση αρχείου 1.10.1996.
3. Hirshon (1999): Libraries, Consortia, and Change Management. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 25(2), σελ. 124-126.
4. Katsirikou, A. and Sefertzi, E. (2000): Innovation in the Everyday Life of Libraries. *Technovation*, 20, σελ. 705-9.
5. McInerney, Claire R. (1999): Working in the Virtual Office: Providing Information and Knowledge to Remote Workers. *Library and Information Science Research*, 21(1), σελ. 69-89.
6. Small, M. (1997): Virtual Universities and their Libraries: a Comparison of Australian and North American Experiences. *Advances in Librarianship*, 21, σελ. 25-46.

Η Ανθή Κατσιρίκου είναι Διευθύντρια της Βιβλιοθήκης του Πολυτεχνείου Κρήτης και μέλος του Δ.Σ. της Ε.Ε.Β.